

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-81-62>

УДК 338.48

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МЕДЖИБІЗЬКОГО МІКРОРЕГІОНУ

ANALYSIS AND ASSESSMENT OF THE TOURISM POTENTIAL OF THE MEDZHYBIZH MICROREGION

Заваріка Галина Михайлівна

доктор географічних наук, професор,
професор кафедри історії, археології і туризму,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5601-9331>

Ветрова Тетяна Миколаївна

магістр,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля;
провідний науковий співробітник,
Державний історико-культурний заповідник «Межибіж»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3402-6124>

Zavarika Halyna, Vietrova Tetiana

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

Стаття присвячена аналізу та оцінці туристичного потенціалу Меджибізького мікрорегіону. Досліджено та оцінено історико-культурний потенціал селища Меджибіж. Встановлено елементи туристичної привабливості Меджибізького мікрорегіону. Окреслено ключові проблеми, які гальмують розвиток туристичної галузі в досліджуємому мікрорегіоні. Систематизовано та запропоновано можливі шляхи розвитку туризму з метою перетворити територіальну громаду Меджибізького мікрорегіону у конкурентоспроможну дестинацію в умовах післявоєнного відновлення України. Розроблено практично орієнтовану стратегію стійкого використання туристичного потенціалу Меджибізького мікрорегіону, яка включає інфраструктурно-логістичну реформу, диверсифікацію та інтеграцію туристичного продукту, стійкість і управління якістю.

Ключові слова: туристичний потенціал, історико-культурний потенціал, селище Меджибіж, туризм, туристична привабливість.

The article presents a comprehensive analysis and assessment of the tourism potential of the Medzhybizh micro-region, located in the Khmelnytskyi Oblast of Ukraine. Investigating the tourist resources of small settlements is crucial for developing effective state policies and regional tourism strategies, particularly in the context of Ukraine's post-war recovery, the urgent need for rational resource utilisation, and the rising trend of home tourism. That is why the historical and cultural potential of the Medzhybizh micro-region has been researched and evaluated. This is a historically significant location encompassing the town, a castle, and the surrounding areas. At the same time, it demonstrates how tangible heritage underpins the targeted use of intangible values, such as historical narratives and religious traditions. Despite possessing a rich, multi-layered heritage, the actual realisation of this potential remains significantly constrained. The analysis reveals that tourism growth is constrained by fragmented infrastructure, a lack of integrated logistics, and underutilised historical branding. The core scientific and practical problem addressed in the article is the necessity of developing specific organisational and infrastructural solutions capable of effectively overcoming the identified constraints and ensuring the sustainable, long-term use of Medzhybizh's tourism potential. The research employs a multi-criteria approach to evaluate the historical, cultural, and natural assets of the area, including Medzhybizh Castle, the town's layout, and its surrounding landscapes. The study uses systematic analysis to link physical heritage (architectural monuments) and non-physical values (historical narratives, religious traditions, and multicultural identity). The culmination of the work became the development and substantiation of a Practically Oriented Strategy for the sustainable use of the tourism potential of the Medzhybizh micro-region. It includes infrastructure and logistics reform, diversification and integration of tourism products, sustainability, and quality management.

Keywords: tourism potential, historical and cultural potential, Medzhybizh town, tourism, tourist attractiveness.

Постановка проблеми. Вивчення туристичного потенціалу малих населених пунктів України є важливим для формування ефективної державної політики та регіональних програм розвитку туризму. Будучи сукупністю природних, культурно-історичних, соціально-економічних ресурсів туристичний потенціал є підґрунтям для створення туристичного продукту та розвитку туристичної галузі в окремо взятому регіоні. В контексті ж післявоєнного відновлення України, розвиток внутрішнього туризму та раціональне використання існуючих ресурсів перетворюються на завдання, вирішення яких стане надзвичайно важливим для Держави. Меджибізький мікрорегіон, до якого входить історично населене місце селище Меджибіж із замками та околицями, є, у свою чергу, яскравим прикладом, який дає змогу простежити не лише усі етапи оборонного будівництва замків та містечок протягом XIV–XVII ст. в Україні та Європі, а й демонструє, як матеріальна спадщина стає підґрунтям для цільового використання нематеріальних цінностей (історичних наративів, традицій, вірувань). Однак, незважаючи на наявність багат шарового історико-культурного, релігійно-меморіального, археологічного та природно-рекреаційного туристичного потенціалу у Меджибізькому мікрорегіоні, його фактична реалізація та перетворення на стійкий та прибутковий туристичний продукт, що відповідає міжнародним стандартам, стримується інфраструктурними та організаційними бар'єрами. Таким чином, основна науково-практична проблема полягає у необхідності розробки конкретних організаційних та інфраструктурних рішень, що дозволять ефективно подолати виявлені бар'єри та забезпечити стійке використання туристичного потенціалу Меджибізького мікрорегіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика поняття «туристичного потенціалу» розглядається у роботах як вітчизняних так і закордонних фахівців. На основі аналізу досліджень В. Главан (2006) [22], Ф. Д. Матей (2015) [23], Т. Деділової й О. Носирєва (2022) [2], І. Кулиняк (2025) [7], В. Самодай та Ж. Левковської (2023) [17] формується власне визначення туристичного потенціалу як сукупності всіх ресурсів, що мають історичну, культурну, природно-рекреаційну, релаксаційну цінність і використовуються у туристичній галузі, як підґрунтя для подальшої розробки практичних рішень. Теоретико-методичному комплексу інструментів, який використовується для оцінки вітчизняного туристичного потен-

ціалу, присвячено дослідження Ю. Юхновської (2019) [19]. У своїй статті «Методичні підходи до оцінювання туристичного потенціалу України та регіонів» вона не тільки виокремлює групи факторів для оцінки потенціалу туристичної галузі, а й пропонує практичну модель оцінювання туристичного потенціалу на різних рівнях його реалізації. Р. Кривенкова (2021) [6] та Е. Радченко (2018) [16] фокусують свою увагу на можливостях регіону створювати конкурентоспроможний продукт та здатності органів місцевого самоуправління використовувати туристичний потенціал для консолідації суспільства та громади. Огляди М. Брояк-Тшасковської, К. Дреля (2023) [21] та Д. Алексової (2019) [20] є важливим джерелом для аналізу світових тенденцій розвитку туризму та їхнього впливу на регіональні стратегії. Ці дослідження дозволяють інтегрувати зовнішній контекст у внутрішню проблематику, що є істотно важливим в умовах післявоєнної відбудови та глобальної нестабільності. Вивченням та оцінкою туристичного потенціалу Хмельницької області займаються О. Долинська (2017) [3] та І. Ковтун з І. Юричиною (2021) [5]. Проте, саме туристичний потенціал Меджибізького мікрорегіону є недостатньо дослідженим, тому тема стає ще більш актуальною.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що туристична привабливість та потенціал Меджибожа згадується у статтях Н. Стрельбицької (2009) [18], Н. Куліш (2021) [8], Л. Блонської та Г. Низенко (2018) [1], ці наявні публікації лише підтверджують його унікальність і високий потенціал, але не пропонують комплексного, практично орієнтованого механізму реалізації туристичного потенціалу Меджибізького мікрорегіону. Зокрема, недостатньо розробленим, або зовсім невирішеним залишається такий ключовий аспект, як недостатня деталізація організаційних та інфраструктурних рішень. Також невирішеним є питання інтеграції всіх наявних ресурсів Меджибожа – історико-культурного, релігійно-меморіального, археологічного та природно-рекреаційного – у цілісний, диверсифікований туристичний продукт, що дозволить рівномірно розподілити туристичні потоки та мінімізувати тиск на центральний об'єкт (замок). Таким чином, наукова новизна цього дослідження полягає в розробці та обґрунтуванні комплексної стратегії управління туристичним потенціалом Меджибізького мікрорегіону, яка включатиме аналіз та оцінку логістичного

потенціалу та пропозиції конкретних організаційно-інфраструктурних рішень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є комплексний аналіз та оцінка туристичного потенціалу Меджибізького мікрорегіону, а також розробка практично орієнтованої стратегії його стійкого використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для всебічного аналізу туристичного потенціалу малих міст розглянемо детальніше приклад Меджибожа – одного з найдавніших історичних об'єктів України, що має багату історію. Будучи одним із найдавніших поселень Поділля, Меджибіж відіграє значну роль у формуванні національної історико-культурної спадщини України. Його статус підтверджено офіційним включенням до Списку історичних населених місць України [15], що вже само по собі є вагомим чинником його туристичної привабливості.

Хоча перша документальна згадка про Меджибіж в історичних джерелах [13, с. 4-5] датується серединою XII століття, справжня глибина його історії сягає значно давніших часів. Археологічні дослідження свідчать, що місцевість у місці злиття річок Південний Буг та Бужок почала заселятися ще у добу нижнього палеоліту, приблизно 1 мільйон 200 тисяч років тому [12]. Ця археологічна давнина дозволила дослідникам виокремити Меджибізький археологічний мікрорегіон, який є унікальною зоною для вивчення первісних та стародавніх культур.

Згодом цей археологічний мікрорегіон став фундаментальною складовою ширшого Меджибізького історико-культурного мікрорегіону [13]. На території Меджибізької об'єднаної територіальної громади на обліку та під охороною держави налічується 29 пам'яток історії (28 – місцевого, 1 – національного), 6 – архітектури та містобудування національного значення, 5 – археології місцевого значення. Також на території громади нараховується 42 нововиявлених об'єктів культурної спадщини. З них 23 – об'єкти археології, 17 – архітектури та містобудування, 1 – історії, 1 – монументального мистецтва. Усього 82 пам'ятки та об'єкти культурної спадщини [11]. Такий багатошаровий та глибокий історичний пласт – від первісних поселень до пам'яток архітектури національного значення – надає Меджибожу надзвичайний, ще не повністю реалізований туристичний потенціал. Всі ці пам'ятки свідчать про неперервне історичне значення Меджибожа та його участь у ключових подіях формування україн-

ської державності, що робить його винятково цінним об'єктом для розвитку культурного та історичного туризму. Це дозволяє розвивати різноманітні види туризму: від археологічного та пізнавального до історико-культурного та подієвого, приваблюючи широке коло відвідувачів, зацікавлених не тільки у глибокому вивченні минулого України, а й у відпочинку з пізнавальною складовою.

Релігійно-меморіальний потенціал Меджибожа асоціюється як з релігійними пам'ятками (церкви, костели, синагоги, кладовища та капища), так і з його назвою – місто, що лежить поміж Богів, та приваблює паломників й туристів різних конфесій, мов «Місце сили» для духовного відновлення [8, с. 133].

Також Меджибіж тісно пов'язаний з історією єврейської спільноти. Єврейська громада у Меджибожі з'являється на межі XV-XVI століть, коли тут оселились перші поселенці. До початку XVII століття громада зросла до однієї з найбільших і найповажніших на Поділлі. З 1740 року Меджибіж перетворюється на один із духовних центрів хасидизму. Наявність у Меджибожі могили Ізраєля бен Еліезера Баал Шем Това (Бешта) забезпечує стабільний міжнародний паломницький туризм (цільова аудиторія – хасиди з усього світу) [10, с. 200-201].

Ключовим архітектурним та історичним домінантом містечка є Меджибізький замок, розташований у його східній частині [9]. Замок визнаний пам'яткою архітектури національного значення (охоронний № 764/1, згідно з Постановою Ради Міністрів УРСР від 24.08.1963 № 970), що забезпечує його правовий захист та підкреслює величезну цінність для культурного туризму [14]. Комплекс будівель та споруд Меджибізького замку (фортеці) являє собою сукупність фортифікаційних, житлових та господарчих будівель та споруд XIV-XIX ст. (Палац, Флігель, Кругла башта, Церква, Лицарська вежа та ін.). Його первісне ядро, згідно з Літописом руським, вперше згадується як «град Межибоже» у 1146 році [13, с. 4]. Саме цей архітектурний ансамбль став базою для Державного історико-культурного заповідника «Межибіж».

Мурований замок був відбудований на місці давньоруських дерев'яних укріплень після 1362 р. Розквіт його функціонування припала на другу половину XVI ст. за часів володіння замком родиною Сенявських, коли були значно перебудовані у стилістиці Ренесансу Палац та Флігель, а також додані ключові елементи фортифікації (бастіон, мури) [9].

Замок у різні часи свого існування виконував функції магнатської резиденції (Сенявські, Чарторийські); військового об'єкта (штаб-квартира Тадеуша Костюшка у 1790-1791 рр., місце дислокації 1-го Українського корпусу Павла Скоропадського у 1917 р., розташування 12-го гусарського Охтирського полку); освітнього закладу (школа для шляхетських дітей, відкрита у 1819 р. з ініціативи князя Адама Єжи Чарторийського) [13, с. 13-20].

Наявність такої багатогарної історії забезпечує високу наукову та туристичну цінність об'єкта та створює основу для подієвого туризму, зокрема фестивалю середньовічної культури «Епоха героїв», який традиційно щорічно проходив у стінах Меджибізького замку до повномасштабного вторгнення. Постійні та тимчасові музейні експозиції, які функціонують в історичних приміщеннях Меджибізького замку, розширюють привабливість об'єкта для широкої аудиторії та забезпечують повторні відвідування.

Археологічні дослідження на території Замку та селища забезпечують високий науково-пізнавальний потенціал та дозволяють у майбутньому створювати новий туристичний контент, а саме музеєфікація розкопок, консервація з подальшою музеєфікацією підземних конструкцій для створення нових туристичних атракцій, як на території замку так і населеного пункту.

Отже, туристичний продукт у Меджибожі будується на багатофункціональному та мультикультурному історичному міксі, що здатен привабити різні цільові аудиторії (табл. 1). В свою чергу Державний історико-культурний заповідник «Межибіж» на території Меджибізького замку є якорем для формування туристичних маршрутів. Тематика основних маршрутів зосереджені на історії замку та його власників (Синявські, Чарторийські), історії часів Козаччини, історії єврейської громади та хасидизму. Розроблені аудіо екскурсії українською та англійською мовами [4].

Таблиця 1

Оцінка історико-культурного потенціалу (ключові ресурси)

Категорія ресурсу	Ключові об'єкти та їх оцінка	Вплив на туристичний потік
Фортифікаційна архітектура	Меджибізький замок (фортеця) – пам'ятка національного значення XVI ст. Збережені вежі, стіни, палац. Висока архітектурна та історична цінність.	Забезпечує основний потік пізнавального та освітнього туризму. Створює основу для подієвого туризму (фестивалі, етнокультурні дійства).
Пам'ятки історії та архітектури містечка	Будинки міської забудови XVIII–XIX ст. Торгові ряди. Єврейська школа (побудована у 1922 р.). Єврейські православне та католицькі кладовища. Залишки оборонної інфраструктури.	Формує відчуття автентичного історичного середовища. Важлі для тематичних екскурсій (Наприклад, «Містечко часів Бешта», «Старий торговий шлях»).
Релігійно-меморіальний потенціал	Об'єкти, пов'язані з діяльністю Баал Шем Това (Бешта), засновника хасидизму. Наявність у Меджибожі його могили. Колони-каплиці, Костел Святої Трійці XVII ст. (збудований Сенявськими, пам'ятка національного значення). Православні церкви XVI-XVIII ст.	Забезпечує стабільний міжнародний паломницький туризм (хасиди) та приваблює туристів різних конфесій, позиціонуючи Меджибіж як багатоконфесійний центр.
Музейна спадщина	Постійні та тимчасові експозиції, які функціонують в історичних приміщеннях замку.	Розширює привабливість об'єкта для широкої аудиторії та забезпечує повторні відвідування.
Археологічна спадщина	Постійні археологічні дослідження на території фортеці та містечка.	Високий науково-пізнавальний потенціал та можливість створення нового контенту (музеєфікація розкопок).

Джерело: сформовано авторами на основі [19]

Приділяється увага роботі з дітьми для яких розроблено квест «Пошуки скарбів Меджибізького дракона» (Квест розрахований на дітей молодшого шкільного віку). Але більшість туристичних маршрутів зосереджена на території замку. Слабо розроблені маршрути селищем та околицями, зовсім відсутні екологічні маршрути, не використовується природно-географічний потенціал мікрорегіону.

Туристична привабливість Меджибізького мікрорегіону також значною мірою залежить від супутніх ресурсів, якими є географічне розташування, транспортна доступність та інфраструктура мікрорегіону. Меджибіж розбудовувався на північному березі річки Південний Буг при впадінні до неї північної притоки річки Бужок. Населення – 1731 мешканець (перепис 2001), 1443 мешканців (2016). У 2024 році понад 1000 мешканців. Це поселення розташовано відносно близько до великих міст, таких як Хмельницький, Вінниця, Житомир, та поблизу основних автомобільних магістралей. Меджибіж знаходиться у східній частині Хмельницької області, на відстані 37 км на схід від обласного центру м. Хмельницький. В кілометрі від селища проходить ділянки траси Хмельницький-Вінниця (E50 / M12), а за 20 км від Меджибожу знаходиться залізнична станція Деражня на лінії Гречани-Жмеринка. Саме селище та Меджибізький замок займають вигідне положення та є центром, який об'єднує два найближчі до Меджибожу поселення – Требухівці та Ставницю. Повз замок пролягає траса територіального значення (Т-23-19), тому доїхати до місця доволі легко. З автостанції Хмельницького через Меджибіж прямують рейсові автобуси, які роблять зупинку біля замку [11]. Разом з тим не передбачено стаціонарний туристичний транспорт, який би обслуговував маршрут Хмельницький-Меджибіж у святкові та вихідні дні, що значно полегшило б доступ до Меджибожу для індивідуальних відвідувачів та збільшило б туристичний потік. Відсутність організованого паркінгу (особливо під час фестивалів) є ще однією з ключових проблем. Це призводить до хаотичного паркування, незручностей для відвідувачів та місцевих жителів. Вирішення проблеми відсутності парковок є невід'ємною частиною комплексного розвитку будь-якого поселення чи туристичної локації, що прагне бути комфортною, доступною та привабливою.

Ще однією перевагою у туристичній галузі Меджибізького регіону є відсутність великої промисловості на території громади.

Це потенційно екологічно чиста територія. На схід від селища лежить гідрологічний заказник місцевого значення Безодня. Що створює мальовничий ландшафт (водні та лісові ресурси) та підвищує рекреаційний потенціал мікрорегіону. В радіусі 2 км є водоймища придатні для купання та рибної ловлі, але річка біля замку не має облаштованих для відпочинку пляжів.

Готельна база мікрорегіону є обмеженою та представлена двома об'єктами: авто туристичним комплексом «Меджибізький замок» і базою відпочинку «Дика риба». Через це для масового туризму є залежність від готелів м. Хмельницького. Біля замку розташовано кафе «Куферок». Отже, харчування хоча і представлено місцевими закладами та буває недостатнім для одночасного обслуговування великих туристичних потоків у пікові періоди. В межах п'яти хвилин ходьби від Меджибізького замку розміщені три магазини два продуктових та один продовольчих товарів, а також аптека. Банкомат знаходиться теж біля магазинів.

Саме через загальну інфраструктурну нерозвиненість населеного пункту та брак додаткових рекреаційних зон, Меджибіж, незважаючи на відносну близькість до обласного центру на відміну від м. Камянець-Подільського, який знаходиться у 100 км від м. Хмельницький, є менш популярним у туристів. Тому на основі проведеного системного аналізу розроблено практично орієнтовану Стратегію для використання туристичного потенціалу Меджибізького мікрорегіону, яка базується на інтенсивному зростанні, спрямована на подолання інфраструктурних бар'єрів та диверсифікацію туристичного продукту. Ця Стратегія включає три взаємопов'язаних напрями: інфраструктурно-логістичну реформу, диверсифікацію та інтеграцію туристичного продукту, стійкість і управління якістю.

Завданням інфраструктурно-логістичної реформи є подолання інфраструктурного та логістичного бар'єрів, що стримують масовий та організований туризм, а саме: обмежена готельна база, відсутність організованого паркінгу та спеціалізованого транспорту. Вирішення інфраструктурного бар'єру пропонується шляхом залучення приватного капіталу через впровадження державно-приватного партнерства для швидкої розбудови готельної бази та сервісних центрів на території громади. Логістичний бар'єр долається укладанням договорів про співпрацю з транспортними компаніями для запуску цільового

туристичного трансферу (шатл-басів) Хмельницький-Меджибіж у святкові дні. Це гарантує доступність дестинації для індивідуальних туристів без власного автомобіля. У свою чергу організація платного паркінгу поза межами охоронної зони вирішить проблему хаотичного паркування та стане новим джерелом доходу для громади.

Під диверсифікацію та інтеграцію туристичного продукту маємо на увазі розширення туристичної пропозиції шляхом створення пішохідних туристичних та велосипедних маршрутів для використання історико-культурної та археологічної спадщини за межі Замку, включаючи Еко-культурні маршрути (річки, заказник «Безодня»), а також організація екскурсійного обслуговування новостворених маршрутів.

В свою чергу напрямок який забезпечує стійкість та управління якістю має на меті захистити унікальні об'єкти від деградації та забезпечити довгострокову життєздатність туристичного сектору мікрорегіону шляхом впровадження моделі гранично допустимого навантаження (логістичного потенціалу), створення єдиного бренду мікрорегіону та розвитку якісного місцевого сервісу.

Реалізація цієї комплексної стратегії дозволить Меджибізькому мікрорегіону ефективно використати свій туристичний потенціал та стати стійкою, конкурентоспроможною туристичною дестинацією в умовах післявоєнного відновлення України.

Висновки. Проведений комплексний аналіз туристичного потенціалу показав, що

Меджибізький мікрорегіон володіє винятковим поєднанням багатофункціональних ресурсів, яке включає фортифікаційну архітектуру національного значення, сакральні об'єкти світового рівня, багатозарову археологічну спадщину та природно-рекреаційні ресурси, такі як річки Південний Буг, Бужок, заказник «Безодня». Це створює об'єктивні передумови для розвитку пізнавального, релігійного, подієвого та екологічного туризму. Виявлено, що попри високий потенціал, його фактична реалізація стримується системними диспропорціями у використанні. Ключовими проблемами є інфраструктурний дефіцит, а саме відсутність паркінгів та якісної бази розміщення, харчування туристів, логістична ізольованість для індивідуальних туристів через відсутність якісного трансферу у вихідні дні та недостатня інтеграція ресурсів, що призводить до надмірної концентрації потоків виключно на території Меджибізького замку. Отже, у результаті роботи над дослідженням розроблена та обґрунтована практично орієнтована Стратегія інтенсивного зростання туристичного потенціалу Меджибізького мікрорегіону, яка базується на трьох напрямках: інфраструктурно-логістичній реформі, диверсифікації туристичного продукту та стійкості й управлінні якістю. Реалізація запропонованої стратегії дозволить Меджибізькій територіальній громаді подолати залежність від інфраструктури обласного центру, збільшити тривалість перебування туристів та трансформувати мікрорегіон у стійку, конкурентоспроможну дестинацію в умовах післявоєнного відновлення України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Блонська Л. В., Низенко Г. В. Шляхи підвищення туристичної принади смт. Меджибіж Хмельницької області. *Готельно-ресторанний сервіс та регіональна кухня Поділля*: матеріали Другої міжвузівської науково-практичної Конференції, м. Хмельницький, 22 березня 2018 р. Хмельницький: ФОП Крисюк С. Г., 2018. С. 19-22.
2. Деділова Т., Носирев О., Осипова С. Стратегічна концепція відбудови туристичного потенціалу України у поствоєнні часи. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. Вип. 26. № 1. С. 46-54. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2022/22dtvupc.pdf> (дата звернення: 03.12.2025). DOI: <https://doi.org/10.33108/sepd2022.01.046>.
3. Долинська О. О. Особливості туризму Хмельницької області. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*. 2017. № 1-2 (66-67). С. 146-149.
4. Заповідник Межибіж. *SoundCloud*: веб-сайт. URL: <https://soundcloud.com/zapovidnik-mezhibizh> (дата звернення: 17.10.2025).
5. Ковтун І., Юричина І. Актуальні виклики та перспективи розвитку туристичної галузі Хмельницької області. *Університетські наукові записки*. 2021. № 3(81). С. 120-129. DOI: <https://doi.org/10.37491/UNZ.81.10>.
6. Кривенкова Р. Ю. Формування туристичного потенціалу України як чинник консолідації українського суспільства: державно-управлінський аспект. *The Scientific Heritage*. 2021. Вип. 5. № 60. С. 37-42. DOI: <https://doi.org/10.24412/9215-0365-2021-60-5-37-42>.

7. Кулиняк І. Туристичний потенціал території як основа для сталого розвитку туризму. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2025. № 344(4). С. 287-292. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-344-4-39>
8. Куліш Н. Релігійно-туризм на Хмельниччині. *Університетські наукові записки*. 2021. № 3(81). С. 130-139. DOI: <https://doi.org/10.37491/UNZ.81.11>
9. Лопушинська Є. Меджибізька фортеця. *Пам'ятки України*. 1996. № 3-4. С. 45-47.
10. Медведчук Г. К. Видатні постаті в історії стародавнього Меджибожа. *Науковий вісник «Межибіж»: Матеріали Другої науково-краєзнавчої конференції «Стародавній Меджибіж в історико-культурній спадщині України»*. / під ред.: О. Г. Погорільця, Л. В. Баженова, А. М. Трембіцького та ін. Хмельницький : Мельник А. А., 2009. Ч. 2. С. 196-211.
11. Меджибізька громада *Картка громади* : веб-сайт. URL: <https://medzhybizka-gromada.gov.ua/structure/> (дата звернення: 17.10.2025)
12. Місцезнаходження Меджибіж і проблеми вивчення нижнього палеоліту Східноєвропейської рівнини. : 36. наук. праць. / за ред. В. М. Степанчук, О. Г. Погорілець. Меджибіж-Тернопіль-Київ: ТзОВ «Терно-граф», 2014. Ч.2. 260 с.
13. Погорілець О. Матеріали до «Історико-архітектурного опорного плану смт Меджибіж». Етапи розвитку укріплень Меджибізької фортеці. *Меджибізька фортеця. Археологічні, історико-архітектурні дослідження та реставрація 2018-2020 роки*. Житомир: ФОП Євенок О. О., 2021. С. 4-24.
14. Про впорядкування справи обліку та охорони пам'яток архітектури на території Української РСР. *Постанова від 24 серпня 1963 р. № 970 м. Київ*. / Рада Міністрів Української РСР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-63-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.10.2025).
15. Про затвердження Списку історичних населених місць України. *Постанова від 26 липня 2001 р. N 878 м. Київ*. / Кабінет міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.10.2025).
16. Радченко Е. Є. Теоретичні основи формування та розвитку туристичного потенціалу регіону. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6809> (дата звернення: 03.12.2025). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.12.212>
17. Самодай В., Левковська Ж. Характерні особливості туристичного потенціалу України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-30>
18. Стрельбіцька Н. І. Проблеми розвитку туризму на Летичівщині. *Науковий вісник «Межибіж»: Матеріали Другої науково-краєзнавчої конференції «Стародавній Меджибіж в історико-культурній спадщині України»*. / під ред.: О. Г. Погорільця, Л. В. Баженова, А. М. Трембіцького та ін. Хмельницький: Мельник А. А., 2009. Ч. 2. С. 311-317.
19. Юхновська Ю. О. Методичні підходи до оцінювання туристичного потенціалу України та регіонів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Т. 30(69), № 4 (2). С. 54-59. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2019_30\(69\)_4\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2019_30(69)_4(2)_11) (дата звернення: 03.12.2025).
20. Alexova D. I. Sustainable Development of Cultural Tourism on Example of Botevgrad Municipality: A Model for Local Tourist Development. *Handbook of Research on Creating Sustainable Value in the Global Economy*, edited by Ulas Akkucuk, IGI Global Scientific Publishing, 2020. P. 463-484. DOI: <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-1196-1.ch027>
21. Brojak-Trzaskowska M., Drela K. Identification and Comparative Analysis of Selected Elements of Tourism Potential from a Regional Perspective. *European research studies journal*. 2023. Vol. XXVI. Issue 4. P. 482-491. DOI: <https://doi.org/10.35808/ersj/3299>
22. Glavan, V. Tourism potential and its development. Bucharest: Editura fundației «Romania de Măine», 2006. P. 35-46.
23. Matei (Titilina) F. D. Cultural Tourism Potential, as Part of Rural Tourism Development in the North-East of Romania. *Procedia Economics and Finance* 2014. № 23. P. 453-460. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00584-5](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00584-5)

REFERENCES:

1. Alexova, D. I. (2020). Sustainable Development of Cultural Tourism on Example of Botevgrad Municipality: A Model for Local Tourist Development. In U. Akkucuk (Ed.). *Handbook of Research on Creating Sustainable Value in the Global Economy*. IGI Global Scientific Publishing, pp. 463-484. DOI: <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-1196-1.ch027>

2. Blonska L. V., Nyzenko G. V. (2018) Shlyakhy pidvyshchennya turystychnoyi prynady smt. Medzhybizh Khmel'nyts'koyi oblasti. [Ways to increase the tourist appeal of the town of Medzhybizh, Khmelnytskyi region]. *Hotel and restaurant service and regional cuisine of Podillia: materials of the Second Interuniversity Scientific and Practical Conference*, Khmelnytskyi, March 22, 2018. Khmelnytskyi: FOP Krysyuk S. G., pp. 19-22. (in Ukrainian)
3. Brojak-Trzaskowska, Małgorzata & Drela, Karolina. (2023) Identification and Comparative Analysis of Selected Elements of Tourism Potential from a Regional Perspective. *European research studies journal*, Vol. XXVI, Issue 4, pp. 482-491. DOI: <https://doi.org/10.35808/ersj/3299>.
4. Dedilova T., Nosyriev O. & Osypova S. (2022) Stratehichna kontseptsiya vidbudovy turystychnoho potentsialu Ukrayiny u postvoyenni chasy. [Strategic concept of tourism potential reconstruction in the post-war Ukraine]. *Socio-Economic Problems and the State (electronic journal)*, vol. 26, no. 1, pp. 46-54. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2022/22dtvupc.pdf> (accessed December 03, 2025). DOI: <https://doi.org/10.33108/sepd2022.01.046>.
5. Dolynska O. (2017) Osoblyvosti turyzmu Khmel'nyts'koyi oblasti. [Peculiarities of tourism in Khmelnytsky region]. *Visnyk Kyivskogo natsionalnogo universytetu, Geografiya*, no. 1-2 (66-67), pp. 146-149 (in Ukrainian). DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2017.66.24>.
6. Glavan V. (2006) Tourism potential and its development. Bucharest: Editura Fundației «Romania de Maine», pp. 35-46.
7. Kovtun I., Yurychyna I. (2021) Aktual'ni vyklyky ta perspektyvy rozvytku turystychnoyi haluzi Khmel'nyts'koyi oblasti. [Current Problems and Prospects of Development of the Khmelnytskyi Region Tourist Industry]. *University Scientific Notes*, no. 3(81), pp. 120-129. DOI: <https://doi.org/10.37491/UNZ.81.10>
8. Kryvenkova R. (2021) Formuvannya turystychnoho potentsialu Ukrayiny yak chynnyk konsolidatsiyi ukrayins'koho suspil'stva: derzhavno-upravlins'kyi aspekt. [Formation of tourist potential of Ukraine as a factor of consolidation of ukrainian society : public administration aspect]. *The scientific heritage*, vol. 5, no 60, pp. 37-42. Available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/36784> (accessed December 03, 2025). DOI: <https://doi.org/10.24412/9215-0365-2021-60-5-37-42>.
9. Kulish N. (2021) Relihiyevnavchyy turyzm na Khmel'nychchyni. [Religious tourism in the Khmelnytsky region]. *University scientific notes*, no. 3(81), pp. 130-139. DOI: <https://doi.org/10.37491/UNZ.81.11>
10. Kulyniak I. (2025) Turystychnyy potentsial terytoriyi yak osnova dlya staloho rozvytku turyzmu. [Tourist potential of the territory as a basis for sustainable tourism development]. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, no. 344(4), pp. 287-292. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-344-4-39>
11. Lopushynska E. (1996) Medzhybiz'ka fortetsya. [Medzhybizh Fortress]. *Pam'yatky Ukrayiny*, no. 3-4, pp. 45-47. (in Ukrainian)
12. Matei (Titilina) F. D. (2014) Cultural Tourism Potential, as Part of Rural Tourism Development in the North-East of Romania. *Procedia Economics and Finance*, no. 23, pp. 453-460. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00584-5](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00584-5)
13. Medvedchuk G. K. (2009) Vydatni postati v istoriyi starodavn'oho Medzhybozha. [Outstanding figures in the history of ancient Medzhybizh]. *Scientific Bulletin "Mezhybizh": Materials of the Second Scientific and Local History Conference "Ancient Medzhybizh in the Historical and Cultural Heritage of Ukraine"*. In O. G. Pohoriltsya, L. V. Bazhenov, A. M. Trembitskyi (Ed.). Khmelnytskyi: Melnyk A. A., Part 2, pp. 196-211. (in Ukrainian)
14. Medzhybiz'ka hromada. Kartka hromady [Medzhybizh community. Community card]. Available at: <https://medzhybizka-gromada.gov.ua/structure/> (accessed: 17.10.2025).
15. Pohorilets O. (2021) Materialy do «Istoryko-arkhitekturnoho opornoho planu smt Medzhybizh». Etapy rozvytku ukriplen' Medzhybiz'koyi fortetsi. [Materials for the "Historical-architectural cooperative plan of the Medzhybizh town". Stages of development of the fortifications of the Medzhybizh fortress]. *Medzhybizka fortetsia. Arkheolohichni, istoryko-arkhitekturni doslidzhennia ta restavratsiia. 2018-2020 roky*. Zhytomyr: TOV «Buk-Druk». pp. 4–24. (in Ukrainian)
16. Pro vporyadkuvannya spravy obliku ta okhorony pam'yatnykiv arkhitektury na terytoriyi Ukrayins'koyi RSR. [On the organization of the registration and protection of architectural monuments on the territory of the Ukrainian SSR]. Resolution of August 24, 1963 No. 970, Kyiv. / Council of Ministers of the Ukrainian SSR. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-63-%D0%BF#Text> (accessed: 17.10.2025).
17. Pro zatverdzhennya Spysku istorychnykh naselenykh mist' Ukrayiny. [On approval of the List of Historical Settlements of Ukraine]. Resolution of July 26, 2001 N 878. Kyiv. / Cabinet of Ministers of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2001-%D0%BF#Text> (accessed: 17.10.2025).
18. Radchenko E. (2018) Teoretychni osnovy formuvannya ta rozvytku turystychnoho potentsialu rehionu. [Theoretical bases for formation and development of region tourism potential]. *Efektivna ekonomika*, vol. 12.

Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6809> (accessed December 03, 2025). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.12.212>.

19. Samoday V., Levkovska Z. (2023) Kharakterni osoblyvosti turystychnoho potentsialu Ukrayiny. [Characteristics of Ukraine's tourist potential]. *Economy and Society*, no. 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-30>

20. Stepanchuk V., Pogorilets O. (Ed.). (2014) Mistseznakhodzhennya Medzhybizh i problemy vyvchennya nyzhn'oho paleolitu Skhidnoyevropeys'koyi rivnyny. [The location of Medzhybizh and problems in the study of the lower Paleolithic of the East European plain]. : Col. of Sci papers. Medzhybizh–Ternopil–Kyiv: Terno-graph. Part 2. 260 p. (in Ukrainian)

21. Strelbitska N. I. (2009) Problemy rozvytku turyzmu na Letychivshchyni. [Problems of tourism development in Letychiv region]. *Scientific Bulletin "Mezhybizh": Materials of the Second Scientific and Local History Conference "Ancient Medzhybizh in the Historical and Cultural Heritage of Ukraine"*. In O. G. Pohoriltsya, L. V. Bazhenov, A. M. Trembitskyi (Ed.). Khmelnytskyi: Melnyk A. A., Part 2, pp. 311-317. (in Ukrainian)

22. Yukhnovska Yu. O. (2019) Metodichni pidkhody do otsiniuvannia turystychnoho potentsialu Ukrainy ta rehioniv. [Methodological approaches to assessing the tourism potential of Ukraine and its regions]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni VI Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia*, vol. 30 (69), no. 4 (2), pp. 54-59. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2019_30\(69\)_4\(2\)__11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2019_30(69)_4(2)__11) (accessed December 03, 2025).

23. Zapovidnyk Mezhybizh. [Mezhybizh Reserve]. SoundCloud. Available at: <https://soundcloud.com/zapovidnik-mezhibizh> (accessed: 17.10.2025).